

Posudok na habilitačnú prácu

Autorka: PhDr. Eva Orbanová, PhD.

Práca: Náboženstvo a etika

Aktuálnosť témy:

Autorka si volí tému, ktorá nielen rezonuje v súčasnom religionistickom, teologickom či etickom diskurze, ale je aj páľčivým problémom v súčasnej spiritualite. Miera náročnosti a odbornosti spracovania textu je veľmi vysoká, názov práce je však všeobecný a bolo by vhodnejšie už v samotnom názve naznačiť špecifikáciu témy, ktorá je obsahom samotnej práce.

Zorientovanie sa v problematike:

Na adekvátnu orientáciu v skúmanej problematike poukazuje nielen citovaná literatúra, ktorú autorka spracovala vo svojej práci, ale aj publikačná aktivita autorky. Jednotlivé publikácie, ktoré sú použité v práci poukazujú na dlhodobý záujem autorky o danú tému a zároveň poukazujú na to, že pertraktovanú problematiku dlhodobo vedecky spracováva a odbornosť autorky je v tomto ohľade nespochybniteľná.

Metodika spracovania:

Autorka postupuje logicky od abstraktného ku konkrétnemu. To zároveň predpokladá, že čitateľ bude už predpripravený na spracovanie a interpretáciu textu, čo je však pri vedeckej práci samozrejmé. Na pozadí práce sa odvíja línia sledovania axiologického pozadia a jeho variácií v postmoderne, transmoderne a v nových alebo moderných náboženských hnutiach či spirituálnych aktivitách. Tento metodický zámer vysoko vyzdvihujem, nakoľko vďaka axiologickému zameraniu práce mohla autorka plasticky vykresliť hodnotové posuny v uvedených subjektoch a zároveň poukázať na fakt absencie kritického prijímania hodnôt prichádzajúcich z iného kultúrneho prostredia. Z metodického hľadiska rovnako vyzdvihujem precízny analytický rozbor transmoderných kultov na Slovensku, ktorý je usporiadaný do systematického výkladu dominancie novoinfiltrovaných hodnôt. Analýzu by však bolo vhodné uplatniť aj do roviny praxe, teda hľadať, aké sú príčiny tohto javu. Autorka kladie dôraz na charakteristické znaky postmodernity a transmodernity, ktoré isto stoja za zmenami hodnotových orientácií, no vhodné by bolo hľadať sociálne zmeny, ktoré spôsobili alebo sprevádzali túto transformáciu moderny.

Obsahová náplň:

Eva Orbánová venuje veľkú pozornosť spracovaniu otázky, čím sa odlišuje moderna od postmodernity a transmodernity. Reflektuje významový posun od rezignácie na schopnosti rozumu a sklamanie z výsledkov osvietenského rozumu cez bezmocnú pluralitu a tolerovanie akýchkoľvek hodnôt v zmysle „anything goes“, čo je typické pre metodologický anarchizmus. Posun vrcholí v transmoderne, ktorá sa snaží pozitívnym spôsobom produkovať nové hodnoty a významy, nie však návratom k vlastným koreňom, ale synkretickým spájaním hodnotových obsahov iných kultúr či náboženstiev. Technika hodnotového „patchworku“ ponúka pestrý obraz novej spirituality, ktorá

v sebe kombinuje často neidentifikovateľné alebo len ťažko odlišiteľné infiltrácie hodnôt, ktoré sú nie zriedka v rozpore s našou kultúrnou tradíciou.

Autorka veľmi vhodne poukazuje aj na vzťah nového individualizmu a identity, kde opäť dochádza k transformácii významov, identita je nahradená individualizmom, ktorý ústi do straty zodpovednosti. Nové náboženstvá a nová spiritualita takto dostávajú úplne odlišný význam, ako má tradične chápané náboženstvo. Človek neslúži Bohu a nežije podľa jeho príkazov ale naopak, náboženstvo slúži človeku a jeho potrebám. Preto namiesto osobného vzťahu k Bohu ako transcendentnej bytosti sa človek orientuje na techniky dobrého života, ktorý je spojený so správnu životosprávou, pravidelným cvičením a zdravým životným štýlom.

Rovnako významným aspektom, ktorý je v práci zdôraznený, je globalizačný pohyb, ktorý so sebou prináša nielen multikulturalitu, ale aj masovú spoločnosť, ktorá je produkovaná hlavne masmédiami využívajúcimi moderné spôsoby komunikácie. Práve masová komunikácia, ako poukazuje aj autorka, sprostredkováva a ponúka komunikáty, ktoré prijímateľ neoveruje a nekonfrontuje ich so svojou identitou. Masová komunikácia produkuje životný štýl v rámci ktorého ponúka množstvo nekorektných informácií často bez náznaku kritického zhodnotenia obsahu. Média tak majú nakoniec za úlohu zaplaviť percipienta množstvom rôznorodých informácií, z ktorých si vyberá tie, ktoré mu vyhovujú a odmieta tie, ktoré mu nevyhovujú. Výber obsahov informácií sa však nedeje na základe autentickej voľby jedinca, kde je základom morálne rozhodovanie a selekcia na základe kategórií dobrý a zlý. Etická voľba sa v masovej spoločnosti a vďaka masovej komunikácii presunula do roviny estetickéj, teda páči sa mi alebo nepáči. Tu sa samozrejme stráca moment zodpovednosti za svoje rozhodnutia, pretože svoj vkus môžem kedykoľvek meniť podľa toho, ako sa mení moja nálada, priatelia alebo spoločnosť v ktorej žijem. Práve na tomto základe je možné budovať synkretické konštrukcie, do ktorých si jedinec ale skôr konkrétna organizácia či skupina, zabudovávajú svoje ideologické konštrukty.

Z hľadiska obsahu je originálna hlavne tretia časť práce, kde sa autorka venuje klasifikácii hodnôt, ktoré dominujú v nových hnutiach, kde sa hodnoty z inštrumentálnej roviny transformujú do roviny cieľových hodnôt. Nástroje, ktoré majú človeka privádzať k transcendentnu sa sami stávajú transcendentnými, samozrejme s aktuálnou absenciou numinózneho rozmeru, ako autorka poukazuje. Zdravie, zdravá výživa, psychická pohoda, harmonické bývanie, vzdelanie, poznanie a duchovný rast a harmónia, to všetko nové hodnoty povýšene do roviny transcendentna. Táto transformácia je možná práve vďaka synkretickým aktivitám, ktoré bez selekcie hodnotovej relevancie prijímajú nielen techniky životného štýlu, ale nový ontologický model, ktorý je typický pre východné náboženstvá a filozofie, ale aj pre šamanské či animistické náboženstvá. Ontologický posun sa odohráva na úrovni deindividualizácie človeka, ktorý sa stáva súčasťou celku. Ako príklad môže slúžiť koncepcia hlbinej ekológie, ktorú autorka uvádza v druhej kapitole.

Z hľadiska obsahu možno konštatovať, že autorka systematicky spracovala a argumentačne podložila svoj koncept interpretácie hodnotového posunu, ktorý sa deje v intenciách transmoderny a je spojený so vznikom nových synkretických postojov, ktoré prenikajú do súčasného životného štýlu ako súčasť štandardnej hodnotovej výbavy jedinca.

Formálne a jazykové spracovanie:

Predložená práca je písaná odborným jazykom zodpovedajúcim úrovni, ktorú si vyžaduje tento typ prác. Autorka sa vyjadruje vecne a konkrétne, štylisticky rešpektuje logickú postupnosť, čím zbytočne nezahmlieva obsah, ktorý chce vyjadriť.

Celkové hodnotenie:

Celkovo je práca na vysokej odbornej úrovni. Tak z hľadiska metodologického, ako aj obsahového, autorka prezentuje vedeckú prácu, ktorá je výsledkom dlhodobejšieho výskumu a zároveň práca ponúka viaceré podnety pre súčasné cirkvi, ktoré akoby uvedený stav nereflektovali alebo nevnímali potrebu zásadných zmien. K slabším stránkam práce sa radí práve absencia reflexie praxe, ako som už uviedol. Teoretické spracovanie posunu od moderny k transmoderne je v poriadku, no počas tohto posunu dochádza k zásadným zmenám, dovoľm si povedať až k paradigmatickým zmenám, ktoré zasahujú jedinca a spoločnosť. Práve táto reflexia ma vedie k otázke, na ktorú by mala autorka zodpovedať. Prečo zmeny od moderny k transmoderne prebehli tak ľahko, bez reálnej reflexie či dokonca s nadšením a bez hľadania reálnych riešení minimálne na úrovni najväčších cirkví. Paradoxné je, že väčšina, ak nie všetky riešenia pozerajú do budúcnosti, očakávajú akúsi ďalšiu transformáciu, v ktorej dostane moderna novú predponu. Len veľmi málo riešení sa však pozerá späť. V tejto súvislosti napríklad Latour hovorí, že postmoderna a transmoderna sú len chabé pokusy riešiť našu situáciu, pretože my sme ešte neboli ani moderní. A ako jeden zo významných javov tejto neschopnosti nájsť reálne riešenia poukazuje na uzátvorkovanie Boha a transformáciu transcendentna do roviny imanencie. K podobnému záveru dospieva aj Eva Orbanová vo svojej práci, ktorá je aktuálnou výzvou pre hľadanie riešení tejto pre nás akútnej situácie.

Záver:

Predloženú habilitačnú prácu Evy Orbanovej s názvom *Náboženstvo a etika* odporúčam k obhajobe a po jej úspešnom absolvovaní navrhuje udeliť vedecko-pedagogický titul docent v odbore Etika.

Nitra 30.05.2016

doc. RNDr. PaedDr. Peter Kondrila, PhD.